

Lucia Němcová*

Prešov

Polonica w Preszowie. Stare druki ze szczególnym uwzględnieniem ich krakowskiej proveniencji

Abstract

The article examines the Polonica (polish prints) stored at the State Scientific Library of Prešov (hereafter: the SSL of Prešov), an institution founded in 1952. Since its establishment, employees of the former bibliographic department have compiled inventories of literature, personal and thematic bibliographies, and have conducted research on and prints included in the collections of the SSL of Prešov. The research in the field of the history of book culture was carried out in the library collections by researchers from universities, including those from abroad. The author presents an overview of the publications printed to date, focusing on the Polonica in the collections of the SSL of Prešov, especially those of Kraków provenance.

Keywords: libraries, State Scientific Library of Prešov, historical collections, prints published before 1918, Polonica/Polish prints, Kraków, Prešov, noblemen's libraries

Słowa kluczowe: biblioteki, Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie, księgozbiór historyczny, druki do 1918 r., polonica/druki polskojęzyczne, Kraków, Preszów, biblioteki szlacheckie

Štátna vedecká knižnica v Prešove (Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie, oznaczana też na potrzeby niniejszej pracy polskim skrótem PBN), której księgozbiór historyczny jest przedmiotem naszego zainteresowania, powstała 1.09.1952 r. na mocy decyzji jej organu założycielskiego. Aktem założycielskim było rozporządzenie wydane przez działającą na szczeblu Krajského národného výboru [Wojewódzkiego Komitetu Narodowego] w Preszowie komórkę organu administracji państwowej – Povereníctvo školstva, vied a umení w Bratisławie, będącego odpowiednikiem Ministerstwa Szkolnictwa, Nauki i Sztuki. Początkowo Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie nosiła nazwę Štátna študijná knižnica [Państwowa Biblioteka Badawcza]. Dla czytelników została otwarta 1.01.1953 r., a pierwszymi trzema działami, jakie w niej powstały,

---

* Štátna vedecká knižnica v Prešove; e-mail: ohkf1@svkpo.gov.sk; ORCID iD: 0000-0002-0597-7481

były: Dział Akwizycji, Katalogowania oraz Kontakt z Czytelnikami¹. Jedną z misji Biblioteki było stworzenie zaplecza dla działającej w Preszowie uczelni wyższej, znanej obecnie jako Prešovská univerzita [Uniwersytet Preszowski] w Preszowie². Biblioteka kilkakrotnie zmieniła swoją nazwę³, a w latach 1960-1967 utraciła również osobowość prawną. Została połączona z Państwową Biblioteką Naukową w Koszycach i funkcjonowała jako Państwowa Biblioteka Naukowa w Koszycach, placówka Preszów. W 1967 roku ponownie usamodzielniała się i od 2000 roku znowu działa pod nazwą Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie (używając skrótu ŠVK [PBN] w Preszowie). Zgodnie z najnowszym aktem założycielskim, PBN w Preszowie jest „(...) instytucją kulturalną, informacyjną, naukową oraz edukacyjną prowadzącą działalność biblioteczną, naukowo-badawczą, kulturalno-edukacyjną oraz wydawniczą”⁴. Należy podkreślić, że PBN w Preszowie jest obecnie jedną z trzech bibliotek,

¹ Biblioteka stopniowo rozwijała się i profilowała swoją działalność. W połowie lat 50. XX wieku zaczęła prowadzić świadomą działalność bibliograficzną, ukierunkowaną przede wszystkim na opracowywanie bibliografii regionalnej, ukraińskiej, tworzenie podstawowych narzędzi – katalogów bibliograficznych oraz bibliografii, ze szczególnym uwzględnieniem regionu wschodniej Słowacji, konkretnie Šariša. Na początku lat 60. XX wieku zostały oddane w zarząd PBN w Preszowie zbiory dwóch starych bibliotek kościelnych, które zostały skonfiskowane przez państwo, zob. A. Hudáková, 2002, s. 6–7.

² Uniwersytet Preszowski w Preszowie powstał na mocy ustawy nr 361/1996 Dz. U. o podziale Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, która weszła w życie 1 stycznia 1997 r. Sam uniwersytet przytacza jednak na swojej stronie więcej powodów i aktów prawnych, związanych z edukacją na terenie miasta. Powołuje się na przykład na istnienie Gréckokatolíckej bohosloveckej akademie [Greckokatolickiej Akademii Teologicznej] (1880). W okresie po zakończeniu drugiej wojny światowej, w latach akademickich 1947/1948–1948/1949 działał w Preszowie ośrodek konsultacyjny studiów uzupełniających na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity [Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Słowackiego], który prowadził studia zaoczne dla nauczycieli pracujących w zawodzie, ale w późniejszym czasie został przeniesiony do Koszyc. W 1952 roku rozporządzeniem Rady Ministrów ponownie przeniesiono filię Wydziału Pedagogicznego do Preszowa. W ramach reformy szkolnictwa w roku akademickim 1953/1954 powstała w Bratisławie Vysoká škola pedagogická [Wyższa Szkoła Pedagogiczna] (kształcąca nauczycieli szkół średnich), której Wydział Filologiczny mieścił się w Preszowie, równocześnie założono w Preszowie uczelnię pod nazwą Vyššia pedagogická škola [Wyższa Szkoła Pedagogiczna] (przygotowującą nauczycieli starszych klas szkół podstawowych tj. VI–VIII). Obie uczelnie miały częściowo wspólne kierownictwo i kadre pedagogiczną. Wyższe Szkoły Pedagogiczne zostały zlikwidowane w 1959 r., a na ich miejsce powołano Instytuty Pedagogiczne. Instytut Pedagogiczny w Preszowie działał od 1.09.1959, Wydział Filologiczny WSP został przekształcony w Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Koszycach, któremu w listopadzie 1959 r. nadano nową nazwę – Univerzita P.J. Šafárika [Uniwersytet im. P.J. Šafárika] w Koszycach. P. Kónya, E. Lukáč, 2018, s. 89–99; <https://www.unipo.sk/informacie-o-univerzite/historia/>

³ Biblioteka w trakcie swojego istnienia kilkakrotnie zmieniła nazwę oraz zmieniał się jej organ założycielski, a na pewien czas straciła również osobowość prawną. W 1954 r. otrzymała nazwę Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie, w 1970 r. zaczęła podlegać bezpośrednio Ministerstwu kultury Slovenskej socialistickej republiky [Ministerstwu Kultury Słowackiej Republiki Socjalistycznej]. W 1996 r., po zmianie jej organu założycielskiego, którym stał się Krajský úrad [Urząd Wojewódzki] w Preszowie raz jeszcze zmieniła nazwę na Wojewódzką Bibliotekę Państwową. W 2000 roku ponownie została przemianowana i nosi obecną nazwę Państwowa Biblioteka Naukowa w Preszowie, a od roku 2002 podlega bezpośrednio Ministerstwu Kultury Republiki Słowackiej. M. Domenová, 2018, s. 22.

⁴ <https://www.svkpo.sk/data/files/page/22/zl-konsolidovane-znenie-2019-pdf-96q59.pdf>

działających na terenie tego miasta. Oprócz niej są to: Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity [Biblioteka Uniwerytecka Uniwersytetu Preszowskiego] w Preszowie (przeznaczona dla pedagogów i studentów tej uczelni) oraz Krajská knižnica P.O. Hviezdoslava [Biblioteka Wojewódzka im. P.O. Hviezdoslava], będąca bezpośrednią następczynią pierwszej biblioteki publicznej w Preszowie, działającej od 28.10.1925 r.

W 1955 lub 1956 roku⁵, również w związku z działalnością niektórych wybitnych postaci z kręgów bibliotekarzy, takich jak na przykład J. Repčák⁶, powstał w ramach PBN w Preszowie Dział Bibliograficzny, który istniał do 2014 r. Wtedy też zaczęto w usystematyzowany sposób tworzyć bibliografię regionalną, a później także opracowywać tzw. stare druki. Specyfiką PBN w Preszowie było budowanie bibliografii ukraińskiej, a od lat 90. XX wieku również rusińskiej, czym zajmowała się jako jedyna biblioteka na terenie byłej Czechosłowacji, a po 1993 roku – na Słowacji. W latach 60. XX wieku władza przekazała w zarząd PBN w Preszowie skonfiskowane zbiory dwóch, istniejących od wielu lat bibliotek kościelnych – Kolegiальной knižnice [Biblioteki Kolegiальной] oraz Eparchiальной (Dieceznej) knižnice [Biblioteki Eparchiальной (Diecezjalnej)]. Zbiory te zwrócono w ramach restytucji prawowitym właścicielom w 90. latach XX wieku. PBN w Preszowie posiada jednak własny księgozbiór historyczny. Za zabytkowe lub stare druki uważane są wszystkie publikacje wydane do 1918 roku włącznie. Ta część zasobów powstała i jest rozbudowywana dzięki zakupom i darowiznom, lecz w przeszłości przejmowano również zbiory bibliotek szkolnych, które działały przed 1918 rokiem na terenie miasta. W związku z tym, że księgozbiór historyczny PBN w Preszowie wciąż jest opracowywany (system KIS Virtua), nie można dokładnie określić jego wielkości, czyli wskazać, ile liczy tomów. Szacunki badaczy wahają się od 14 000 do 20 000 jednostek książkowych. W księgozbiórze historycznym znajdujemy barwną mozaikę tytułów. To przede wszystkim: łacinka, hungaryka, germanika, bohemika, reprezentowane są wszystkie języki słowiańskie, w tym druki polskie.

Pracownicy Działu Bibliograficznego PBN w Preszowie już dawniej zajmowali się badaniem poloników oraz tworzeniem bibliografii przedmiotowych. Jedną z osób, która interesowała się polonikami, była Božena Šmelková, redaktorka publikacji *Poloniká v historických fondoch ŠVK Prešov*⁷. Pozycja ta jest jednak niepełna, ponieważ autorka zajmowała się w niej zasobami bibliotek kościelnych – Biblioteki Kolegiальной oraz Eparchiальной, które w tym czasie znajdowały się pod zarządem PBN w Preszowie. Polonika były również przedmiotem zainteresowania pracowników PBN w Preszowie oraz Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Preszowskiego w Preszowie, o czym świadczą także publikacje poświęcone szerszej tematyce. Dowodem tego może być

⁵ M. Domenová, 2018, s. 22.

⁶ Rok 1955 wynika bezpośrednio z katalogów i bibliografii, które tworzył wieloletni pracownik Działu Bibliograficznego oraz dyrektor PBN w Preszowie dr Jozef Repčák (1911–1982). M. Domenová, L. Němcová, 2020, s. 100–108.

⁷ B. Šmelková, 1989, s. 20.

praca *Východoslovenské tlače do roku 1900 v historickom fonde Štátnej vedeckej knižnice v Prešove* dwóch autorek M. Domenovej i M. Ňachajovej⁸, w której polonikom wydawanym na terytorium obecnej Ukrainy poświęcono odrębny rozdział⁹. W przeszłości druki polskojęzyczne były przedmiotem zainteresowania badaczy nie tylko ze względu na język lub miejsce ich wydania, ale również osoby dawnych właścicieli. Takie podejście jest widoczne w publikacji *Šľachta a jej knižnice (Po stopách šľachtických knižnic na východnom Slovensku)*¹⁰, autorstwa M. Domenovej i P. Derfiňáka. Na podstawie źródeł archiwalnych badacze starali się zrekonstruować wybrane biblioteki szlacheckie na terenie wschodniej Słowacji. Wśród nich była biblioteka Zamoyskich ze Starej Lubowli, której część znajduje się obecnie w zbiorach PBN w Preszowie, a próby jej odtworzenia podjęła się M. Domenová. Polonikom poświęcono także częściowe studia prowadzone przez L. Němcová¹¹.

Jednymi z podstawowych wyznaczników uznania za polonika są: kryterium terytorialne i językowe. Heurystykę naszych badań stanowi fachowo opracowany materiał, czyli publikacje, które znajdują się w katalogu on-line PBN w Preszowie. W październiku 2019 r. w zbiorach PBN w Preszowie było zarejestrowanych 6 480 druków w języku polskim, z tego 115 druków posiadało datowanie sprzed 1918 roku, a zatem stanowią one część księgozbioru historycznego PBN w Preszowie. W tej liczbie znaleziono 49 druków wydanych w Krakowie. Następnie zostały one podzielone na 7 grup tematycznych: historia i postacie, cracoviana, życie i pamiętnikarstwo, tematyka sakralna, literaturoznawstwo, beletrystyka, książki podróżnicze, słowniki, rynek księgarski/cenzura, matematyka, inne. Zestawienie ilościowe znajduje się w tabeli nr 1. Oczywiście, takie grupy tematyczne jedynie przejściowo pełnią rolę pomocniczą, a w dodatku wzajemnie się zająbiają. Należy mieć nadzieję, że dalsze opracowywanie księgozbioru historycznego pozwoli w przyszłości odkryć i udostępnić specjalistom polskojęzyczne druki (wśród których być może będą również cracoviana). To następnie umożliwi sprecyzowanie tych pomocniczych grup tematycznych, a także sformułowanie odpowiednich wniosków dotyczących pozycji tworzących polonika w PBN w Preszowie. Niniejsza praca nie ma na celu wyczerpującego przedstawienia wszystkich poloników znajdujących się w naszej bibliotece. Warto jednak zaznaczyć, że ten – zapewne dla polskich badaczy skromny – księgozbiór jest na Słowacji ewenementem i żadna inna słowacka biblioteka nie może poszczycić się tyloma polonikami w swoich zasobach. Trzeba sobie też uświadomić, że obecnie to 115 naukowo opracowanych polskojęzycznych książek, które stanowią zaledwie ok. 0,5% księgozbioru historycznego tej biblioteki. Być może to również jest przyczyną, że dotychczas środowisko naukowe, a przede wszystkim poloniści, nie poświęcili im baczniejszej uwagi.

⁸ M. Domenová, M. Ňachajová, 2009, s. 232.

⁹ L. Němcová, 2009, s. 47–62.

¹⁰ P. Derfiňák, M. Domenová, 2014, s. 117.

¹¹ Na przykład L. Němcová, 2011, s. 105–115; L. Němcová, 2013, s. 62–75.

Tabela 1. Krakowskie druki polskojęzyczne w księgozbiorze historycznym PBN w Preszowie

Grupy tematyczne	Liczba tytułów
Historia i postacie	13
Cracoviana – publikacje wielotematyczne	6
Życie i pamiętnikarstwo	3
Tematyka sakralna	2
Literaturoznawstwo	5
Beletrystyka; książki podróżnicze	2
Słowniki; rynek księgarski/cenzura; matematyka; inne	1

Historia i postacie

Pierwszym, wybranym przez nas, polonikiem z kategorii – historia i postacie, jest publikacja autorstwa Adama Skałkowskiego¹², wydana w serii *Monografie w zakresie dziejów nowożytnych*, konkretnie tom czwarty *Jan Henryk Dąbrowski*¹³, część pierwsza *Na schyłku dni Rzeczypospolitej 1755–1795*. Książka ta została wydana przez G. Gebethnera i Spółkę¹⁴ w Krakowie, wydrukowana w firmie W. L. Anczyc¹⁵ i Spółka, natomiast wydawcą, a równocześnie autorem wstępu oraz redaktorem serii, był Szymon Askenazy¹⁶. Na podstawie tej pracy A. Skałkowski uzyskał doktorat na Uniwersytecie we Lwowie. Zachowany spis tomów serii świadczy o tym, że w 1904 r. były wydane w niej już cztery tytuły na temat polskiej historii, a cztery kolejne przygotowywano do wydania.

¹² Adam Mieczysław Skałkowski (1877–1951) polski historyk. Porównaj: <http://viaf.org/viaf/42207832>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n83147369>, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/Adam%20Mieczys%C5%82aw%20Ska%C5%82kowski%20.html>

¹³ Kopia strony tytułowej (w dalszej części tekstu określana skrótem KST). Tu i przy wszystkich kolejnych kopiach strony tytułowej pisownia zgodna z oryginałem, stosowana zgodnie z metodyką opracowywania druków historycznych w MARC 21). Monografie W Zakresie Dziejów Nowożytnych Wydawca Szymon Askenazy Tom IV Jan Henryk Dąbrowski Część Pierwsza Na Schyłku Dni Rzeczypospolitej 1755–1795 Przez Adama Skałkowskiego „Jenerale!... ciebie długo Litwa nasza „Czekała, długo, jak... żydzi Mesjasza... „Ciebie prorokowali dawno między ludem... „Śpiewaki... ciebie niebo obwieściło cudem... Kraków, Skład Główny W Księgarni G. Gebethnera I Spółki 1904. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 545/IV.

¹⁴ Gebethner i Spółka filia firmy Gebethner i Wolf, firma wydawniczo-księgarska (również antykwiariat) działająca w okresie 1857–1950. Porównaj: B. Bieńkowska, 2005, s. 324–325, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Gebethner-i-Wolff;3904579.html>

¹⁵ Władysław Ludwik Anczyc (1823–1883) dramatopisarz, poeta, publicysta, tłumacz, wydawca, działacz społeczny i oświaty ludowej. E. Ostrowska, 1990, s. 201; M. Strykowski, 1935, s. 93–94; *Słownik polskich pisowatełů*, 2000, s. 65.

¹⁶ Szymon Askenazy (1865–1935) historyk, naukowiec, dyplomata. Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/szymon%20askenazy.html>, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Askenazy-Szymon;3871682.html>

Reklama książek, umieszczona na oryginalnej papierowej okładce, promuje pozycje wydawane przez G. Gebethnera i Spółkę w Krakowie, przede wszystkim z zakresu literatury historycznej, ale także prace autorów literatury faktu oraz świadków/uczestników wydarzeń, jak również beletrystów (np.: Jana Karola Kochanowskiego, Tadeusza Korzона, Antoniego Białkowskiego, Ignacego Chodźki). Wydawca w swojej przedmowie podsumowuje wcześniejsze zainteresowania naukowe osobą polskiego generała i szczegółowo opisuje losy jego spuścizny, związanej z działalnością publiczną oraz polityczną. Sama monografia zaś podzielona została na część narracyjną oraz część zawierającą materiały źródłowe, zatytułowaną „Pisma Dąbrowskiego”. Z punktu widzenia badacza jest to ciekawa pozycja, a jej pierwotnym właścicielem był hrabia Andrzej Zamoyski¹⁷ ze Starej Lubowli.

Na to, że część dawnej biblioteki szlacheckiej znajduje się w zbiorach PBN w Preszowie oraz w innych instytucjach kultury o profilu historycznym na (wschodniej) Słowacji, jakiś czas temu zwróciła uwagę M. Domenová. Prowadząc kwerendy w archiwach oraz badania z natury, natrafiła na nieznanne dotychczas dokumenty o charakterze archiwalnym. Porównując fizycznie druki zachowane w zbiorach takich instytucji jak: archiwum, muzeum i biblioteka¹⁸, zrekonstruowała formy kilku rodzajów sygnatur właścicieli. Były to przede wszystkim ręcznie wpisywane ekslibrisy związane z rodziną Zamoyskich¹⁹ ze Starej Lubowli, papierowe naklejki zachowane na poszczególnych drukach. Udało się jej nawet zrekonstruować starszą sygnaturę poprzednich właścicieli zamku i biblioteki, Raiszów²⁰, którzy najwyraźniej część posiadanej przez siebie biblioteki odsprzedali Zamoyskim wraz z dobrami w Starej Lubowli. W ten sposób badaczka ta położyła podwaliny pod dalsze prace i przybliżyła możliwości zrekonstruowania w przyszłości części biblioteki szlacheckiej przez kolejnych badaczy.

Kolejną z publikacji, która została zaliczona do kategorii historia i postacie, jest tytuł *Maurycy Mochnacki*²¹, autorstwa Jana Kucharzewskiego²². Pozycja ta wyszła w 1910 roku, a na stronie tytułowej znajdujemy dwa miejsca wydania: Kraków i Warszawę. Druk ukazał się w wydawnictwie G. Gebethner i Spółka

¹⁷ Proweniencja (w dalszej części tekstu określa skrótowo Prow.): własnoręczny podpis: Andrzej Zamoyski Lubowla. Ani tu, ani nigdzie indziej nie podajemy danych obecnego właściciela, którym jest PBN w Preszowie. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 545/IV.

¹⁸ MV SR [Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – Ministerstvo Spraw Wewnętrznych republiky Słowackiej], ŠA [Štátny archív – Archiwum Państwowe] v Levoči, Lubovnianske múzeum – Hrad Stará Lubovňa, Štátna vedecká knižnica v Prešove. M. Domenová, 2014, s. 41–99.

¹⁹ Badaczka zidentyfikowała podpisy hrabiego Andrzeja Przemysława Zamoyskiego (1852–1927), jego żony Marii Karoliny de Bourbon (1856–1941) oraz pozostałych członków rodziny, a także rodzaje używanych przez nich stempli oraz papierowych naklejek. M. Domenová, 2014, s. 84.

²⁰ M. Domenová, 2014, s. 85.

²¹ KST: Jan Kucharzewski. Maurycy Mochnacki 1910 Kraków, G. Gebethner i Spółka Warszawa, Gebethner i Wolff. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 590.

²² Jan Kucharzewski (1876–1952) prawnik (z wykształcenia), polityk, historyk. Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kucharzewski-Jan;3928603.html>

(Kraków) oraz Gebethner i Wolf (Warszawa), a wydrukowany został w Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego²³. W odróżnieniu od poprzedniej pozycji, publikacja ta nie została opatrzona przez autora żadnym wstępem ani podsumowaniem, więc czytelnik poznaje osobę polskiego działacza, publicysty i teoretyka romantyzmu od jego dzieciństwa aż po zgon *in medias res*. Jeśli chodzi o układ, to tekst składa się z dwóch części: *W kraju* i *Na emigracji*. Ponadto w rozdziale „dodatki” znajdujemy recenzję Mochneckiego, stanowiącą przykład jego działalności cenzorskiej, w ramach której zajmował się zarówno monografiami, jak i czasopismami z 2. połowy lat 20. XIX wieku. Interesujące jest to, że jako pierwsza została zamieszczona recenzja Mochneckiego dotycząca dzieła Šafárika *Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur, nach allen Mundarten*. Druk, który zachował się w oryginalnej papierowej okładce²⁴, ponownie można skojarzyć z Andrzejem Zamoyskim, bo świadczy o tym informacja na temat właściciela²⁵.

*Książę Adam Czartoryski podczas powstania listopadowego*²⁶ to kolejny z tytułów, przybliżających postać ważną dla polskiej historii. Dotyczy to publikacji, której autorem jest L. Gadon²⁷, a która wyszła nakładem autora w Krakowie. Wydrukowana została w Drukarni „Czasu”, pod zarządem Józefa Łakocińskiego, a chętni mogli ją nabyć w komisie Spółki Wydawniczej Polskiej²⁸. Na druku brak danych na temat innych właścicieli niż obecny. Jej treść to prezentacja postaci A. Czartoryskiego. Na zachowanej oryginalnej papierowej okładce²⁹ znajduje się reklama wydawnictwa Spółka Wydawnicza Polska, które wydawało szeroką paletę tytułów, od modlitewników (*Książeczka do modlitwy dla mężczyzn z inteligencji*), przez geografię (*Mapa Rzeczypospolitej Polskiej* autorstwa Jana Babireckiego), historię (St. Koźmian, *Rzecz o roku 1863*), literaturoznawstwo i historię literatury (J. Kallenbach, *Adam Mickiewicz*, Z. Sarnecki, *Historia literatury francuskiej*), fachową literaturę księgarską (*Z bibliotek rosyjskich*)

²³ Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1674–2010 (nazwa obowiązująca od 1861 roku). Źródło: B. Bieńkowska, 2005, s. 321.

²⁴ Oprawa: oryginalna papierowa okładka, beżowobrazowa, informacje tekstowe na przedniej okładce zbieżne z informacjami na stronie tytułowej, grzbiet – tekst: Jan Kucharzewski: Maurycy Mochnecki, papier. naklejka nr: 176, tylna okładka – sygnet drukarza. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 590.

²⁵ Prow. własnoręczny podpis: Andrzej Zamoyski Lubowla. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 590.

²⁶ KST: *Książę Adam Czartoryski podczas powstania listopadowego*. Przyczynek Do Charakterystyki, oparty na własnych jego pismach napisał L. Gadon. Z Trzema Portretami Księcia Adama Czartoryskiego. Wydanie Nowe. W Krakowie W Komisie U Spółki Wydawniczej Polskiej. 1900. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 543.

²⁷ Lubomir Gadon (1831–1908) dziennikarz, historyk, członek organizacji emigracyjnych i kulturalnych. Porównaj: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/lubomir-gadon-n>, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Gadon-Lubomir;3903509.html>

²⁸ Spółka Wydawnicza Polska (1890–1916) wydawnictwo krakowskich środowisk konserwatywnych. A. Gruca, 1993, s. 11–24.

²⁹ Oprawa: oryginalna, papierowa, różowa okładka, informacje tekstowe na przedniej okładce zbieżne z informacjami na stronie tytułowej, na wewnętrznej stronie przedniej i tylnej okładki oraz na zewnętrznej stronie tylnej okładki znajduje się reklama książek, grzbiet – tekst: L. Gadon. *Książę Adam Czartoryski*. Stan fizyczny: uszkodzona, odchodzi od bloku książki. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 543.

aż po przekłady obcojęzycznej beletrystyki (np. powieść na temat kongresu wiedeńskiego z 1815 roku *Raj świata* czeskiego pisarza Alojzego Jiraska czyli Aloisa Jiráka).

Ferdynand Hoesick³⁰ jest autorem obszernej publikacji o znaczącym tytule – *Życie Juliusza Słowackiego na tle współczesnej epoki (1809–1849)*³¹ i podtytule *biografia psychologiczna*. Książka ukazała się w Krakowie nakładem Księgarni G. Gebethnera i Spółki, druk wykonała firma W. L. Anczyc i Spółka w 1897 roku. W związku z tym, że w księgozbiorze historycznym PBN w Preszowie jest II tom wspomnianego dzieła (składający się z ksiąg IV i V, obejmujących lata 1833–1838), nie znajdujemy w niej wstępu ani posłowania autora lub wydawcy. Pozycja ta ma układ chronologiczny. Także ta książka pochodzi z biblioteki A. Zamoyskiego, o czym świadczy sygnatura właściciela³². Druk zachował się w zastępczej oprawie introligatorskiej³³.

W kategorii historia i postacie również natrafiamy na przedstawiciela świata sztuki. Historyk sztuki Jerzy Mycielski³⁴ jest autorem książki pt. *Aleksander Kucharski (1736–1820) malarz polski w Paryżu*³⁵, która wyszła nakładem autora, w Krakowie w Drukarni „Czasu” Fr. Kluczyckiego i Spółki³⁶. Pozycja ta składa się z trzech rozdziałów oznaczonych cyframi rzymskimi. Aleksander Kucharski został w niej przedstawiony przede wszystkim jako portrecista królowej Marii Antoniny, a także autor ostatniego znanego portretu francuskiej władczyni, wykonanego w więzieniu w 1793 roku. J. Mycielski podaje też informacje na temat miejsca przechowywania oraz właścicieli znanych mu dzieł artysty, a koleje jego życia rekonstruuje na podstawie krótkich wzmianek znalezionych w źródłach o charakterze archiwalnym. Pozycja ta zachowała się w zastępczej oprawie introligatorskiej³⁷ i chociaż nie ma na niej ręcznego

³⁰ Ferdynand Hoesick (1867–1941) pisarz, historyk literatury, księgarz, wydawca, turysta i tatarnik. Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hoesick-Ferdynand;3912198.html>, <http://viaf.org/viaf/60878965>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n99259618/>

³¹ KST: *Życie Juliusza Słowackiego Na Tle Współczesnej Epoki (1809–1849) Biografia Psychologiczna Przez Ferdynanda Hoesicka*. Tom Drugi W Krakowie Nakładem Księgarni G. Gebethnera I Spółki 1897.

³² Prow. własnoręczny podpis Andrzej Zamoyski Lubowla. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 521.

³³ Oprawa: zastępcza oprawa introligatorska, karton, papier, czarny, grzbiet i rogi – czarne płótno. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 521.

³⁴ Jerzy Mycielski (1856–1928) historyk i historyk sztuki, kolekcjoner, mecenas, inicjator konserwacji licznych zabytków architektury oraz prac malarskich, porównaj: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jerzy-mycielski>, <http://viaf.org/viaf/33096044>, <https://www.worldcat.org/identities/viaf-33096044/>

³⁵ KST: *Dr Jerzy Mycielski Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Aleksander Kucharski (1736–1820) Malarz Polski W Paryżu Z 5 Rycinami W Tekście W Krakowie W Drukarni »Czasu« Fr. Kluczyckiego i Spółki pod zarządkiem Józefa Łakocińskiego 1898*. Źródło: ŠVKPO, sygn. C 143.

³⁶ Franciszek Xawery Kluczycki (1821–1904) archiwista, bibliotekarz, historyk, współwłaściciel drukarni „Czasu”. A. Birkenmjerówna, 1967, s. 19–20.

³⁷ Oprawa: introligatorska, współczesna, tj. z XX wieku, karton, brązowe płótno (oprawa w całości z płótna). W oprawie introligatorskiej zachowano przednią część oryginalnej zielonobeżowej papierowej okładki. Źródło: ŠVKPO, sygn. C 143.

podpisu właściciela³⁸, to mamy przesłanki, by sądzić, że może to być kolejny tytuł pochodzący z biblioteki Zamoyskich.

Cracoviana – publikacje zróżnicowane tematycznie

Drugą najliczniej reprezentowaną grupą tematyczną są cracoviana. Pierwszym omawianym dziełem z tej grupy jest *Rzeczpospolita krakowska w dobie powstania listopadowego*³⁹ Stanisława Stetkiewicza. Pozycja ta wyszła w 1912 roku nakładem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa⁴⁰ w Drukarni „Czasu” pod zarządem A. Świerzyńskiego. Przed właściwym tekstem monografii znajduje się wstęp (bez oznaczenia słownego). Autor zawarł w nim przegląd literatury związanej z istnieniem Wolnego Miasta, które powstało po kongresie wiedeńskim. Publikacja nie zawiera wprawdzie wyodrębnionego spisu treści, ale tekst napisany przez autora został podzielony na pięć rozdziałów. Monografia ukazała się jako 45. pozycja w serii Biblioteki Krakowskiej, a w egzemplarzu, którym dysponujemy, zachowała się – oprócz krótkiej charakterystyki Towarzystwa Miłośników Historii – również oferta wydawnictwa, informująca o wcześniejszych tytułach (1–44). Z oferty wynika, że najczęściej wydawanymi autorami w pierwszych 44 częściach serii byli: Klemens Bąkowski (8 tytułów), Stanisław Tomkowicz (4 tytuły), Władysław Łuszczkiewicz (2 tytuły). Praca zachowała się w oryginalnej oprawie⁴¹, bez sygnatury właściciela⁴².

O Krakowie, a konkretnie o jego dziejach traktuje tytuł *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego: średnie wieki i odrodzenie*⁴³, który ukazał się w dwóch tomach. Autorem monografii był historyk i filolog klasyczny – Kazimierz Morawski.⁴⁴ Książka wyszła w Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarzą-

³⁸ Prow. Pieczęta: Księgarnia Spółki Wydawniczej Polskiej w Krakowie. Źródło: ŠVKPO, sygn. C 143.

³⁹ KST: Biblioteka Krakowska. Stanisław Stetkiewicz. *Rzeczpospolita Krakowska W Dobie Powstania Listopadowego*. W Krakowie. W Drukarni »Czasu« Pod Zarządem A. Świerzyńskiego. 1912. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 484.

⁴⁰ Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (od 1896) – organizacja mająca na celu przede wszystkim upowszechnianie wiedzy o Krakowie. Porównaj: <http://www.tmhk.krakow.pl/index.php/pl/o-nas/historia>

⁴¹ Oprawa: oryginalna papierowa okładka w kolorze szaroniebieskim, rozsypująca się. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 484.

⁴² Na podstawie badań sądzimy, że również ten tytuł mógł w przeszłości należeć do Zamoyskich.

⁴³ KST: *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego Średnie Wieki I Odrodzenie*. Z Wstępem O Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego Napisał Kazimierz Morawski Tom I. Kraków Z Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego Pod Zarządem J. Filipowskiego 1900; *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego Średnie Wieki I Odrodzenie*. Z Wstępem O Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego Napisał Kazimierz Morawski. Tom II. Kraków Z Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego Pod Zarządem J. Filipowskiego 1900, Źródło: ŠVKPO, sygn. B 540/I a B 540/II.

⁴⁴ Kazimierz Morawski (1852–1925) filolog klasyczny, historyk. Porównaj: <http://viaf.org/viaf/76747061>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n86028564/>. Drobne rozbieżności dotyczą daty śmierci autora, ponieważ w bazie danych VIAF, z której korzystają bibliotekarze, podano jako rok śmierci 1925, tak samo jak w centralnym katalogu zbiorów polskich bibliotek

dem J. Filipowskiego⁴⁵ i zdobyła nagrodę Akademii Umiejętności. We wstępie znajdujemy nie tylko opis tego, jak doszło do jej powstania, ale również motywację, która przyświecała autorowi. Nie stawiał on sobie za cel napisania całej historii Uniwersytetu, lecz zakończył ją na pierwszych dekadach XVI wieku. We wstępie przedstawił też zestawienie dzieł na temat Uniwersytetu, wydanych do czasów mu współczesnych, wymienił poszczególnych autorów oraz edycje źródeł i prac zachowanych w rękopisach, których znaczenie wyraźnie podkreśla, a wszystkie te informacje przekazał w sposób chronologiczny. Oba tomy publikacji zachowały się w oryginalnej okładce wydawniczej⁴⁶ i oba, dzięki sygnaturze właściciela (stemplowi oraz podpisowi)⁴⁷, można łączyć z rodem Zamoyskich ze Starej Lubowli.

Życie i pamiętnikarstwo

Pozycją, która została wybrana jako reprezentatywna dla tej kategorii, jest *Ucieczka z Syberii*⁴⁸ Rufina Piotrowskiego⁴⁹. Została wydana w Krakowie w 1902 roku przez Jana Czubka⁵⁰, wyszła nakładem Wydawnictwa Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej, a wydrukowana została „(...) czcionkami Drukarni »Czasu«”. Wydawca w swoim niesygnowanym wstępie zapoznaje nas przede wszystkim z konkretnym wydaniem i jego realizacją. Jak podaje, pierwotne dzieło Piotrowskiego, które ukazało się w 1860 roku,

naukowych NUKAT i Internetowym Polskim Słowniku Biograficznym (<https://www.ipsb.nina.gov.pl/Search/Type,Biography/Phrase,Kazimierz%20Morawski%20/>), natomiast inne źródło – Encyklopedia PWN, dostępna w wersji internetowej podaje rok 1926 (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Morawski-Kazimierz;3943393.html>).

⁴⁵ Józef Filipowski (1870–1941), najpierw kierownik zecerni, później zarządzający Drukarnią Uniwersytetu Jagiellońskiego (od 1897). *Polski słownik biograficzny. Tom XV/4. Zeszyt 67. Krysiński, Stanisław – Kubacki, Stanisław*, 1970, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 460–461.

⁴⁶ Oprawa: z czasów wydania, karton, papier zielonoszary, grzbiet i rogi – czarne płótno, informacje tekstowe na przedniej okładce zbieżne z informacjami na stronie tytułowej, grzbiet – fragment tekstu złożonym drukiem wklęsłym częściowo jest zakryty naklejką z sygnaturą: „(...)wski (...)Orya (...)Ytetu (...)ńskiego (...)n I”. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 540/I; Oprawa: oryginalna, karton, papier zielonoszary, grzbiet i rogi – czarne płótno, informacje tekstowe na przedniej okładce zbieżne z zamieszczonymi na stronie tytułowej, grzbiet – fragment tekstu złożonym drukiem wklęsłym częściowo jest zakryty naklejką z sygnaturą: „M(...)wski (...)Rya Uni(...)Ytetu Jagi(...)kiego (...) I”. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 540/II.

⁴⁷ Prow. Pieczętka: Zamek Lubowelski – własnoręczny podpis: Andrzej Zamoyski. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 540/I a B 540/II.

⁴⁸ KST: Wydawnictwo Krakowskiego Towarz. Oświaty Ludowej Rufina Piotrowskiego *Ucieczka z Syberii Przez Niego Samego Opowiedziana (Z 2 Obrazkami I Mapką)* Wydał Jan Czubek W Krakowie Nakładem Krak. Towarzystwa Oświaty Ludowej Skład Główny W Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej 1902. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 513.

⁴⁹ Rufin Piotrowski (1806–1872) uczestnik powstania listopadowego, emigrant, zesłaniec na Syberię, działacz emigracyjny. Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Piotrowski-Rufin;3957526.html>, <http://viaf.org/viaf/56735955>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-nr88005120/>

⁵⁰ Jan Czubek (1849–1932) filolog klasyczny, tłumacz, poeta, bibliotekoznawca, historyk literatury, Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Czubek-Jan;3889898.html>, <http://viaf.org/viaf/7752705>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-nr88005120/>

wywołało sensację, ponieważ była to pierwsza udana ucieczka z zesłania na Syberię od czasu słynnego Maurycygo Beniowskiego. Wydanie krakowskie to właściwie wydanie trzeciego tomu oryginalnej pozycji, która ukazała się pod tytułem *Pamiętniki z pobytu na Syberyi Rufina Piotrowskiego*. We wstępie, obok tych ciekawych informacji, wydawca znalazł też miejsce, by zapoznać czytelnika z losami Rufina Piotrowskiego. O samej ucieczce pisze już Rufin Piotrowski, którego frontyspis jest częścią publikacji. Wysiłek, jakiego wymagała ucieczka, dobrze ilustruje zamieszczona w książce mapa. Publikacja zachowała się w oryginalnej oprawie⁵¹ i jest jedną z tych, które możemy łączyć z osobą Andrzeja Zamoyskiego⁵².

Literaturoznawstwo

Z grupy literaturoznawstwa wybraliśmy dzieło *Studia i szkice z dziejów literatury polskiej*⁵³ napisane przez polskiego historyka literatury Piotra Chmielowskiego⁵⁴. Publikacja wyszła w 1886 roku, wydrukowano ją w firmie Wł. L. Anczyc i Spółka. Cała pozycja podzielona jest na sześć rozdziałów. W pierwszym przedstawiono ogólny obraz literatury, zaczynając od epoki oświecenia. Kolejne rozdziały P. Chmielowski poświęcił poszczególnym autorom i ich warsztatowi literackiemu. Poznajemy po kolei: Kazimierza Brodzińskiego, Tomasza Zana, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego, Józefa Bohdana Zaleskiego. Na końcu książki zamieszczono reklamę – spis tytułów napisanych przez Piotra Chmielowskiego. Są to pozycje wydane w latach 1869–1886 i – biorąc pod uwagę ich treść – można je zaliczyć nie tylko do literatury polskiej, ale również do pedagogiki lub psychologii oraz tłumaczeń literackich (przekłady na język polski autorów obcojęzycznych). Książka zachowała się w oryginalnej oprawie⁵⁵, ale nie ma na niej żadnej innej sygnatury właściciela poza obecnym, którym jest PBN w Preszowie.

⁵¹ Oprawa: oryginalna, karton, szare płótno, przednia okładka – informacje tekstowe zbieżne z informacjami na stronie tytułowej, grzbiet – czarny druk wklęsły, tekst: R. Piotrowski. Ucieczka z Sybe (koniec ostatniego wyrazu częściowo zakryty współczesną sygn.). Źródło: ŠVKPO, sygn. A 513.

⁵² Prow. własnoręczny podpis: A. Zamoyski. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 513.

⁵³ KST: *Studia i Szkice z Dziejów Literatury Polskiej* Skreślił Piotr Chmielowski Serya II. Pogląd na poezję polską w pierwszej połowie XIX stulecia. – Kazimierz Brodziński. – Ballady Tomasza Zana. – Juliusz Słowacki towiańczykiem. – Korespondencja Zygmunta Krasińskiego. – Józef Bohdan Zaleski. Kraków. Nakład Księgarni J.K. Żupańskiego & K.J. Heumanna. Poznań. – J.K. Żupański. 1886. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 535.

⁵⁴ Piotr Chmielowski (1848–1904) historyk literatury, encyklopedysta, porównaj: <http://viaf.org/viaf/59211044>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n85017960/>, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Chmielowski-Piotr;3885577.html>

⁵⁵ Oprawa: oryginalna, karton, czerwone płótno, okładka przednia – czarny druk wklęsły tłoczone rowkowane obramowanie, geometryczno-ornamentowe oraz tłoczone rowkowane ornamenty druk wklęsły, informacje tekstowe zbieżne z informacjami na stronie tytułowej. Źródło: ŠVKPO, sygn. B 535.

Książki podróżnicze

Książkę *Z kresów polszczyzny*⁵⁶ opatrzoną podtytułem *wrażenia podróżnika* napisał Roman Zawiliński⁵⁷. Wyszła w Krakowie w 1912 roku, dzięki firmie S. A. Krzyżanowskiego⁵⁸, a wydrukowano ją w Drukarni Narodowej w Krakowie. Zawiera szkice z podróży, które autor publikował na łamach periodyków i czasopism w pierwszej dekadzie XX wieku. Znajdujemy w niej ilustracje z obecnego terenu Polski, ale także z terenów graniczących z Węgrami, czyli należących do dzisiejszej Słowacji. Dotyczy to Orawy i Żamagurza. Dzięki R. Zawilińskiemu dowiadujemy się, w jaki sposób spędzali czas przyjezdni, jak podróżowano przed stu laty, co można było podczas wypraw zobaczyć. Publikacja ta prezentuje ówczesne spojrzenie na ludność, z którą autor spotkał się podczas swojej podróży, dzięki czemu jest również ciekawym materiałem dla innych dziedzin badań. Na książce, która zachowała się w zastępczej oprawie introligatorskiej⁵⁹, znajduje się wyłącznie sygnatura obecnego właściciela.

Inne

Do kategorii „inne” zaliczony został druk okolicznościowy – przemówienie poświęcone luminarzowi czeskiej poezji przełomu XIX i XX wieku – Jarosławowi Vrchlickiemu⁶⁰. Autorem publikacji, noszącej krótki tytuł *Jaroslav Vrchlický*⁶¹, był M. Zdziechowski⁶². Druk ukazał się w Krakowie w Drukarni

⁵⁶ KST: Roman Zawiliński *Z kresów Polszczyzny Wrażenia Podróżnika* W Krakowie 1912 S. A. Krzyżanowski. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 84999.

⁵⁷ Roman Zawiliński (1855–1932) pedagog, etnograf, językoznawca. Porównaj: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/Roman%20Zawili%C5%84ski.html>, <http://viaf.org/viaf/74923999>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n88018663/>

⁵⁸ Założycielem firmy był Stanisław Andrzej Krzyżanowski (1836–1922), który w 1870 roku otworzył w Krakowie księgarnię muzyczną i wypożyczalnię nut, a od lat 70. XIX wieku prowadził też działalność wydawniczą. A. Ruta, 2013, s. 33–37.

⁵⁹ Oprawa: introligatorska, karton, czarne płótno/skaj. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 84999.

⁶⁰ Jaroslav Vrchlický (1853–1912) poeta, dramaturg, prozaik, tłumacz literatury romańskiej, krytyk literacki, członek grupy literackiej Lumír. Był gubernierem w rodzinie szlacheckiej, sekretarzem czeskiej uczelni technicznej, a później sekretarzem České akademie věd a umění [Czeskiej Akademii Nauk i Sztuki], w 1893 r. został mianowany profesorem literatury na Uniwersytecie Karola, był senatorem parlamentu w Wiedniu, nadano mu szlachectwo. W 1904 r. oraz w 1911 r. był nominowany do Nagrody Nobla w dziedzinie literatury. Autor licznych przekładów, napisał ponad 80 tomików wierszy. Jego twórczość była zróżnicowana tematycznie i stosował w niej różne formy poetyckie, jest autorem poezji lirycznej oraz epickiej. Utwory: *Z głębin, Eklogi i pieśni, Muzyka w duszy, Sonety samotnika, Gorzkie ziarna, Breviarz nowoczesnego człowieka...* *Slovník českých spisovatelů*, 2005, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, s. 738–739.

⁶¹ KST: M. Zdziechowski. *Jaroslav Vrchlický Przemówienie Wygłoszone Na Akademii Ku Czcii Vrchlickiego w sobotę 8 lutego 1913 w Auli Uniwersytetu w Krakowie*, W Krakowie Czcionkami Drukarni »Czasu« 1913. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 70045.

⁶² Marian Zdziechowski (1861–1938) filozof, filolog, sławista, publicysta. Porównaj: <http://viaf.org/viaf/22151522>, <https://www.worldcat.org/identities/lccn-n84107554/>, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zdziechowski-Marian;4000932.html>

„Czasu”. Powodem napisania przemówienia była prawdopodobnie (zważając na czas wygłoszenia wykładu) stosunkowo niedawna (przed mniej więcej pięcioma miesiącami) śmierć poety. Na pewno łączy się ono również z pracą jego autora na stanowisku profesora UJ w tym czasie i jego zawodowym zainteresowaniem literaturami słowiańskimi. J. Vrchlický, który sam tłumaczył utwory z 18 języków, był poetą prezentującym różne spojrzenia i kontrasty. Do dziś jest uważany za twórcę, który otworzył okno czeskiej literatury „na Europę”⁶³.

Druk zachował się w oryginalnej oprawie⁶⁴. Jeżeli chodzi o jego właścicieli, to można go łączyć z czeskim sławistą i literaturoznawcą – Františkem Rut Tichým⁶⁵, o czym świadczy odręczna notatka na przedniej okładce: „Prof. Dr. Fr. Tichému od autora”.

Zamiast podsumowania

Przedstawione opracowanie jest próbą krótkiego zaprezentowania wydanych w Krakowie poloników należących do księgozbioru historycznego Państwowej Biblioteki Naukowej w Preszowie. Polski czytelnik może odnieść wrażenie, że wybór ten nie jest reprezentatywny, a publikacje prezentujące polski rynek księgarski danej epoki nie są wyjątkowo cenne. Jednak na Słowacji polonika historyczne rzadko znajdują się w zasobach bibliotecznych, co pokazano w odzwierciedlającej ich występowanie Tabeli nr 2., opracowanej na podstawie informacji zamieszczonych na portalu kis3g (portal katalogów i zbiorów bibliotek słowackich), którego administratorem jest Slovenská knižnica [Biblioteka Słowacka]⁶⁶ oraz katalogu online Państwowej Biblioteki Naukowej w Koszycach (ŠVKK)⁶⁷.

⁶³ *Panorama české literatury 1: do roku 1989*, 2015, red. L. Machala, Praha, s. 156.

⁶⁴ Oprawa: oryginalna beżowobrazowa papier. okładka, informacje tekstowe na przedniej okładce zbieżne z informacjami na stronie tytułowej. Rozsypana się, odchodząca od bloku książki. Źródło: ŠVKPO, sygn. A 70045.

⁶⁵ František Rut Tichý (1886–1968) nauczyciel – profesor szkoły średniej, tłumacz, pisarz, poeta, autor studiów literaturoznawczych, monografii. W okresie międzywojennym pracował na Rusi Zakarpackiej oraz na Słowacji, przez pewien czas również w liceum ewangelickim w Preszowie. Po jego śmierci w 1968 r. PBN w Preszowie nabyła jego księgozbiór, który obecnie jest integralną częścią zbiorów PBN w Preszowie i świadczy o erudycji oraz kontaktach osobistych prof. Tichého z czeskim i słowackim środowiskiem kulturalnym. M. Mušinka, 2017, *Český slavista František Rut Tichý – jeho vzťah k Prešovu a Zakarpatskej Ukrajinie*, [w:] *Osobnosti v knižnej kultúre a historických prameňoch: ad honorem Jozef Repčák*, red. M. Domenová, Prešov, s. 187–189.

⁶⁶ W chwili kończenia niniejszego artykułu portal (www.kis3g.sk) obejmował 22 biblioteki, korzystające z KIS Virtua, m.in. Słowacką Bibliotekę Narodową oraz biblioteki naukowe, akademickie, specjalistyczne i publiczne.

⁶⁷ Štátna vedecká knižnica [Państwowa Biblioteka Naukowa] w Koszycach nie korzysta z systemu Virtua, więc nie ma jej na portalu www.kis3g.sk, jednak w celu przedstawienia zasobów wszystkich bibliotek naukowych na Słowacji została uwzględniona w zestawieniu.

Tabela 2. Poszczególne tytuły w zasobach słownackich bibliotek

Autor	Tytuł	Zasoby ŠVKPO [PBN]	Zasoby pozostałych bibliotek podane na www.kis3g.sk	Zasoby ŠVKK
A.M. Skalkowski	Jan Henryk Dąbrowski...	X	brak	brak
J. Kucharzewski	Maurycy Mochnacki	X	brak	brak
L. Gadon	Adam Czartoryski podczas powstania listopadowego	X	brak	brak
F. Hoesick	Życie Juliusza Słowackiego na tle współczesnej epoki (1809–1849)	X	brak	brak
J. Mycielski	Aleksander Kucharski (1736–1820)	X	brak	brak
S. Stetkiewicz	Rzeczpospolita krakowska w dobie powstania listopadowego	X	brak	brak
K. Morawski	Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego (t. I i II)	X	brak	brak
R. Piotrowski	Ucieczka z Syberyi...	X	brak	brak
P. Chmielowski	Studia i szkice z dziejów literatury polskiej	X	brak	brak
R. Zawiliński	Z kresów polszczyzny	X	brak	brak
M. Zdziechowski	Jarosław Vrchlicky	X	brak	brak

Jak widać w tabeli, druki będące przedmiotem naszych zainteresowań, znajdują się wyłącznie w księgozbiorze historycznym PBN w Preszowie, obecnie więc na Słowacji uważane są za wyjątkowo cenne. Z jedenastu druków tylko trzy nie posiadają żadnych, nawet szcątkowych oznaczeń poprzednich właścicieli. Pięć z nich możemy połączyć z osobą Andrzeja Zamoyskiego – członka rodu magnackiego ze Starej Lubowli. Również w przypadku dalszych dwóch druków, na podstawie wcześniejszych badań M. Domenovej oraz biorąc pod uwagę ich inne cechy zewnętrzne, jesteśmy w 95% przekonani, że także należały do tego zbioru⁶⁸. Natomiast właścicielem ostatniego z druków bezsprzecznie był czeski slawista František Rut Tichý. Zatem ze względu na poprzednich właścicieli druków też uważamy, że są unikatowe i cenne w kontekście słowackim.

Niniejszy wybór jest próbą pokazania, że choć druki krakowskie w księgozbiorze historycznym PBN w Preszowie nie są (zgodnie z dotychczasową wiedzą) specjalnie liczną grupą, to ich zróżnicowanie tematyczne tworzy barwną mozaikę wielu dziedzin nauki. Pozycje, które znalazły się w zasobach PBN w Preszowie w latach 50. XX wieku, są dziś integralną częścią zbiorów tej biblioteki. W przeszłości nie były przez jej pracowników uważane za odrębną dziedzinę badawczą – prawdopodobnie zarówno ze względu na ich małą liczbę, jak też fakt, że gros publikacji pochodzi z XIX i początku XX wieku. Tymczasem zainteresowania poprzednich badaczy bardziej skupiały się na dawniejszych okresach historii kultury księgarskiej lub na innej części zbiorów, takich jak zamknięte czyli kompletne biblioteki kościelne, które obecnie nie należą do PBN w Preszowie. Przedstawiona praca pozwala stwierdzić, że

⁶⁸ W ten sposób przedstawione opracowanie potwierdza wnioski z wcześniejszych badań M. Domenovej, w których autorka stwierdziła, że fragmenty biblioteki szlacheckiej ze Starej Lubowli trafiły do zbiorów PBN w Preszowie.

pojawiają się przed nami kolejne pytania dotyczące tematyki, języka i pochodzenia zbioru poloników w zasobach PBN w Preszowie. Wybrane przykłady są próbą pokazania tych druków w powiązaniu z polską historią, postaciami, literaturoznawstwem, pamiętnikarstwem.

Rys. 1.–5. Przykłady sygnatur właścicieli wpisów/stempli na przedstawionych polonikach

Należy na koniec wspomnieć, że badania terytorialnych (tj. wydanych na obecnym terytorium Polski) i językowych (czyli wydanych w języku polskim) poloników na tle badań słowackiej kultury księgarskiej są czymś niespotykanym. Dlatego też pragniemy je kontynuować w przyszłości, by przybliżyć słowackiemu środowisku naukowemu bogactwo kulturowe druków polskojęzycznych.

Na marginesie warto jednak dodać, że nawet zakurzone, często z postrzępionymi brzegami, księgi są jeszcze jednym z elementów łączących Polaków i Słowaków, nasze języki, kultury, przestrzenie geograficzne i mentalne. Im więcej i im częściej będziemy eksplorować różne dziedziny naszej przeszłości oraz teraźniejszości, tym więcej będziemy nawzajem o sobie wiedzieć. Na pewno znajdziemy też zaskakująco wiele wątków, które są dla nas wspólne, co z pewnością jest dobrą wróżbą na przyszłość, bo otwiera nowe możliwości współpracy na wielu niwach.

Bibliografia

Wykaz skrótów

PSB – *Polski Słownik Biograficzny*, Kraków–Warszawa.

Žródła

PBN w Preszowie – Księgozbiór historyczny

Opracowania

- Bieńkowska B., 2005, *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa.
- Birkenmajer A., (red.), 1971, *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Birkenmajerówna A., 1967, *Kluczycki Franciszek* Ksawery, PSB, XIII (1), s. 19–20.
- Derfiňák P., Domenová M., 2014, *Šlachta a jej knižnice (Po stopách šľachtických knižnic na východnom Slovensku)*, Prešov.
- Domenová M., 2014, *Fragmentsy rodinnej knižnice Zamoyských z Lubovne*, [w:] P. Derfiňák, M. Domenová, 2014, *Šlachta a jej knižnice (Po stopách šľachtických knižnic na východnom Slovensku)*. Prešov, s. 41–99, <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova5/subor/3.pdf>
- Domenová M., 2018, *Od BO k OHKF (bibliografia retrospektívnym pohľadom – vybrané okruhy v ŠVK v Prešove)*, [w:] *Knižnice, knihovníctvo a knižná kultúra v minulosti, súčasnosti a budúcnosti*, red. M. Domenová. Prešov, s. 22–32.
- Domenová M., Ňachajová M., 2009, *Východoslovenské tlače do roku 1900 v historickom fonde Štátnej vedeckej knižnice v Prešove*, Prešov.
- Domenová M., Němcová L., 2020, *Knihovník a bibliograf Jozef Repčák a jeho vzťah k regiónu, [w:] XXII. kolokvium českých, moravských a slovenských bibliografů*, red. Zdeňka Mikulecká. Hradec Králové, 2020, s. 100–108, <https://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/E-knihy-vydane-SVK-HK/Sbornik-2019-final.aspx>
- Gruca A., 1993, *Spółka Wydawnicza Polska 1890–1916*, Kraków.
- Hudáková A., (red.), 2002, *Štátna vedecká knižnica Prešov 1952–2002*, Prešov.
- Kónya P., Lukáč E., 2018, *Nové začiatky po druhej svetovej vojne*, [w:] E. Lukáč, E. Coranič, J. Ša-
fin, 2018, *350 rokov vysokého školstva v Prešove*, Prešov, s. 89–99.
- Kónya P., Lukáč E., Coranič J., Šafin J., 2018, *350 rokov vysokého školstva w Prešove*, Prešov.
- Krzyżanowski J., 1979, *Dzieje literatury polskiej*, Warszawa.
- Machala L., (red.), 2015, *Panorama české literatury I: do roku 1989*, 2015, Praha.
- Mušinka M., 2017, *Český slavista František Rut Tichý – jeho vzťah k Prešovu a Zakarpatskej Ukra-
jine*, [w:] *Osobnosti v knižnej kultúre a historických prameňoch: ad honorem Jozef Repčák*,
red. M. Domenová, Prešov, s. 187–189.
- Němcová L., 2009, *K polonikám v rámci východoslovenských tlačí (do roku 1900) vo fondoch
ŠVK v Prešove*, [w:] *Východoslovenské tlače do roku 1900 v historickom fonde Štátnej vedeckej
knižnice v Prešove*, red. M. Domenová, M. Ňachajová, Prešov, s. 47–62.
- Němcová L., 2011, *Poloniká v historických fondoch Štátnej vedeckej knižnice v Prešove*, [w:] *Z de-
jín knižnej kultúry východného Slovenska II.*, red. M. Domenová, Prešov, s. 105–115.
- Němcová L., 2013, *Tarnowského Dejiny polskej literatúry: sonda do historického fondu ŠVK
Prešov*, [w:] *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska IV.*, red. M. Domenová, Prešov,
s. 62–75.
- Ostrowska E., 1990, *Drukarnia Władysława Ludwika Anczyca i Spółki w Krakowie w latach
1875–1949*, „Rocznik Krakowski”, 56, s. 201–210.

Ruta A., 2013, *Od wypożyczalni księzek do księgarni wydawniczej: firma Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870–1900*, „Sztuka Edycji: studia tekstologiczne i edytorskie”, 1 (4), s. 33–37, <http://dx.doi.org/10.12775/SE.2013.004>

Seweryn T., 1948, *Filipowski Józef*, PSB, VI (31), s. 460–461.

Slovník českých spisovatelů. 2. přepracované a doplněné vydání, 2005, Praha.

Slovník polských spisovatelů, Praha 2000.

Šmelková B., 1989, *Poloniká v historických fondoch ŠVK Prešov*, Prešov.

Strykowski M., 1935, *Anczyc Władysław Ludwik*, PSB, I, s. 93–94.

Internet

<http://viaf.org>

<http://www.tmhzk.krakow.pl>

<https://encyklopedia.pwn.pl>

<https://www.ipsb.nina.gov.pl>

<https://www.svkpo.sk>

<https://www.unipo.sk>

<https://www.worldcat.org>